

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Om historisk Vidskab eller: om Krønikens Begreb

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Om historisk Vidskab eller: om Krønikens Begreb", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 218. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/catalog/gv-1816_297_9-txt-shoot-idm103/facsimile.pdf (tilgået 12. juli 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

218

Du skal mob Livet den sidste hale,
Som skal fortære dig Brodrenes Raar,
Vilst du da bede hos Kongen om Raade
Alt for dem Haften som Deden dig fraaabe?

Vilst du den Haften i Skærlagen klæde
Folge til Volge som Deuden til Dands,
Vilst du forglemme din Dod at begræbe,
Raat hun dig minder om Hoilefts Glans;
Vilst du, mens Hafteneu bæbter paa Tilje
Ejunge: min Konge! jeg fremmer din Villje!

O! da skal Sonnen til Verden du sebe
Som skal forbunkle al Glimmer med Glans,
Som skal i Aabenbar opvalke de Dode,
Som skal fortære den havfurens Dands,
Som skal fortære den bolzende Tilje
Hørpaa hun danser, og stemmer Guds Villje.

Om historisk Bildstab

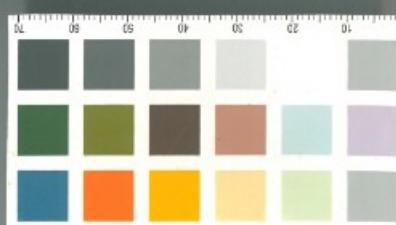
eller:

Om Kronikens Begreb.

Et det nist, at Mennesket er den høieste Gaade
som ved menneskelig Fernuft kan løses, og at denne

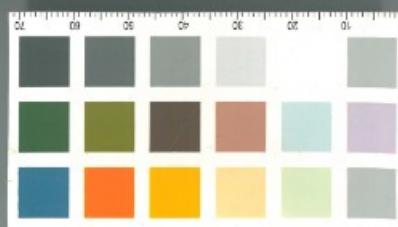
219

Gaades Lösning umulig kan være et Vieblikk, en
entelt Mans- eller Tidsalders Væk, men at den
kan kom efterhaanden under Tidens Lov og Slags-
ternes Folge lufe sig selv; er dette vist, som det jo
maae være, naar man ikke kan sige ot Fernuften
kan begribe hvad der overgaar dens Forstand, at
en entelt Mand er det fuldkomne Menneske, eller
en entelt Tidsalderes Mennesket den høi Menneskes
Støgt, laaes Ting som aabenbar strider mod
Sandhedens Grundlov; (Modsigelsens Grundfæt-
ning) saa er det følgelig vist, at enkelt som vil i
Sandhed begribe noget af de menneskelige Vilkaar-
maae betragte Mennesket historisk, og at ingen kan
begribe mere deraf, end hvad der til højs Tid har
udviklet og fortaret sig, og som han historisk kan
tillegne sig, thi ligesom Mennesket i det Høie
ei kan begribe noget Høiere end sig selv, saaledes
kan ogsaa den enkelte Tidsalder og det enkelte Men-
neske umulig begribe noget Høiere end sig selv,
og det maae nødvendig gælde i det indvortes som i
det udvortes Liv, i det Aandelige som i det Legem-
lige, at ingen kan begribe meer end han
kan udtrykke. Heraf seer man da, hvor ugrun-
det den Indblanding mod Philosphien er, at den
skulde være usikker, fordi Grublerne ei alene hos de
forstellige, men tit hos samme Folkesværd, have

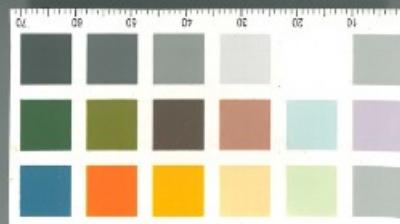
havt de mest afgørende Meninger om de menneskelige Vilkaar; thi det er jo aabenbart, at nægt Detle udgive sig for det Høje, da lyve de alle, og Logen har nødvendig tigesammane. Slikke Præiser som der er virkelige Detle. Nu er jo den sande, aandelige Grund til Hærheden af Gollefærd i aandeligt Forstand ingen anden, end at Menneskeslægten bestaaer af saamange aandelige Hoveddele, der præve paa at udtrykke det hele Menneskeliv, hvorfra de ubgiere en mere eller mindre usundstændig Deel, efterom de præge mere eller mindre farve Grænsholinier mellem sig og andre Detle, eftersom de i Hånd og Hjerte omfatter mere eller mindre den hele Menneskeslægt, og det er da klart, at jo mere indflexuelt et Folks Forestilling af og Folket for Menneskeslægten er, desmere indstrenget maaes dets Begreb om Mennesket vorde, thi hvad man ei engang levende kan forestille sig, kan man umulig nogensinde komme til at begribe. Nu staaer etter det enkelte Menneske i samme Forhold til sit Folkefærd, som det til den hele Menneskeslægt, og hvorto meget han da skal kunne begribe, herom folkeligt, først paa hoormeget hans Folkefærd i det nervaende Øieblik kan begribe, og bernest paa hoormagen Deelagtighed han har i sit Folkefærdes Begreb. At disse Ting ere unødigelige, vil udentvist enhver

tænkende Mand indromme, naar han betunker, hvilken Stør og til alle Tider erkendt Sandhed har anvendes, den nemlig: non omnia possumus omnnes; hvor unødigligt det er, at et Menneske paa Sandheds Vej kan illegjore mere end: gaae i sig selv, samle, betrægte, betænke og besinde sig, og at han ved alvorlig med Tankerne at gaae fra sig selv, gaar sandelig og bogstavelig fra Forstanden, forsøvidt som han vil gaae videre end han kan komme. Det er da, mener jeg, aabenbart, at intet Folk og ingen Mand kan begribe mere end hvad de virkelig kan tilgægne sig, hvad der virkelig er og lever i dem, og det er da ikke længere forunderligt, at mange saakaldte Philosopher, der ei alens vilde begribe hvad der i Videns laue bag dem, men sly hvad det først fuldedages i Videns Løb, maatte være venlige og paaskaae megen Daarslab, ba' de ligefrem byggede Alt paa den Daarslab, at Menneskeslægten var alles røde fuldkommen og det i dem, en Daarslab der kun er tilgivelig hvor den er ubevidst, men altid en Folge af Stolthed, thi intet Menneske der har sin Forstand, har saa lidt, at han jo godt kan begribe det er Stolthed at anse sig selv for det fuldkomne Menneske, eller at ville med fornuftien overslyve sig selv. Man mørke for Resten sat det her

Ingenkunde er Hensigten at sætte haarde Domme over de enkelte Mennesker, der have paataget sig at begribe og forklares Mennesket, det er endog vilst at endael af dem havde mindre Stolthed end mangen En, der set ikke belyser sig om de store Spørgsmaale, dzt er endog klart hvoredes de, naar de havnede en gudommelig Aabenbaring eller Trese paa dens Sandhed, saare let kunde inddisse sig, at det var muligt med at Domshed og Bestredenhed at paataage sig det stoltte Werk, desis fordi de manglede Klart Begreb om de først aandelige Forholds, og breis fordi de toge Fortidens Grublere pa Maab med sig, uben at indsee hvorledet Andres Begreber kunde hjelpe dem, med mindre de selv kunde tillegne sig disse, og at det igien var umuligt, med mindres de varer dem nauelige, havde til den Krebs af Begreber som deces Hollesfarb, og de i det, varer skilfede, og for nærværende Lid modne, til at omfatte, Kun for at indskærpe denne vigtige Sandhed, ei for at domme nogen Enkelt, tales her, og efterat have forebygget, saavidt muligt, Misforstand i denne Hensende, vendte vi os til et Spørgsmaal, som udentvist hører tænksom Læser paa dette Stede bliver vær, eg som ved første Dækst kan synes endnu mere vigtigt, og vanskeligt at besvare, end det vickelig er; Spørgsmalet nemlig: hvoredes det er

mueligt at noget Folk og nogen Mand kan komme til saade og sunde, almoengylige Begreber om det ganske Menneske, den hele Menneskeslags Udvikling? Sålt maatte jo vel synes umuligt, naar det hænger saaledes sammen med Jeskens og de Enkeltes us Wilkaar som sagt er, thi vel udtrykker Historien Menneskets Udvikling, men ikke heel i noget Folk, kun stylkvis i de adskillige Folk, der efter, eller ved Tiden af hinanden, have fungbjort i Sprog og Bedrift noget aandeligt Liv, og maae ikke nu de fremmede Folks Historie ligge ligesaas ubegribelig for hvoret enkelt Folk, som fremmed Begreber for den enkelte Tanker, ja gælder ikke det samme igien om et enkelt Gøllefærds Historie, der vel udtrykker det ganske Folks Udvikling, men kun stylkvis i adskillige Slagter og Enkeltaar, der ikke synes i en enkelt Slagt og Mand at kunne forenes sig, uagter det dog kun er igennem Enkelte Folket kan begribe sig selv? Saast lange vi eonstig betragts dette, synes det virkelig at vi maatte opgive alt Haab om klare, aandelige, almoengylige Menneskes Begreber, men at det dog vilde være saare overilet, maae vi snart, naar vi vendte Spørgsmalet om, thi dae Samlingen umulig, var vel Skilsmissen, ligesaas, og den Enkelt der kan udvikle sig hensigtsmessig i adskilte Døre, maae ogsaa igien kunne

224

samles i en Enhed, som for Begrebet forudsætter en Enkelthed, ja den maae skulle det, thi en Udvilting hvis Maal ikke er Klart, vilde være en hensigtslos Udvilting, og var da ingen Udvilting, da den forudsætter Hensigt. Altsaa, enten foregaar der ingen Udvilting i Menneskes Slægten, eller og maae den Udvilting høre til Hensigt at Menseret skal komme til at begribe sig selv, og det er da kun Spørgsmaal, om vi skal antage at der er ingen Menneske, Slægt, men kun enkelt Mennesker, eller rettere Skabninger til, uden alt andet i Slægtslab. Sålt har man jo virkelig, trods Kabenbaring, Historie og daglig Erfaring, passflænet eller forudsæt, da man nægtede det andelige Slægtslab der, hvor det er allerklarst, mellem Farvelde og Barn, der saaledes blevet til en blot legemlig Ufætning, som anden Ureenelighed. Det er imidlertid uregærtligt, at der er andeligt Slægtslab til, dersom det er vist at det ens Menneske kan virke andeligt paa det andet, dersom det er vist at det ens Menneske kan forstå det Andre's Tungemaal, dersom der er Sprø og til, thi Det det som Udtryk for Forestillinger, Todelser og Begreber, er jo et andeligt Legeme, og kunde man zweke sig to aldeles ubeslægtede Værdier, da var det dem og aldeles umuligt at forståa eller virke sammen.

225

helt på hinanden, thi de maae jo ha være aldeles summede for hinandens Forestillinger, Todelser og Begreber. At nu et saadant Tilfælde er umuligt, fordi det forudsætter to indehærende Værs hængigheder, som er en dobbelt Selvmodsigelse, det er aabendbart, men det er vel værd at lægge Mærke til, at den samme Vidstab det nægtede alt andeligt Slægtslab mellem Menneskens Barn, paa det Størstele forfægtede ikke alene Muligheden af andelig Virkewirking, men endog den Umulighed, at en Mand kunde fås en anden efter eget Ydke, et man ved Hjælpergelsen kunde give hvilketomheds Barns både Tankgang og Willie hvad Retning man vilde, altsaa at det ens Menneske var paa en gang, og i samme Henseende baade aldeles uafhængig og aldeles afhængig af Andet. Maas vi nu imidlertid vende os fra dette Birvar af Modsigelser til den klare Sandhed, at Alt hvad der kan staae i andeligt Vexel-Virkning sammen, er ogsaa andeligt beslagtet, og at altsaa vi samtidige Mennesker ikke alene ere i Slægt med hinanden, men ogsaa med de forrige Slægter, siden dees Ord kan virke paa os, og den Mand der virker de umiddelbar paa vor For-Wibe, uregærtlig igienem hem har virket middelbar paa os Alle's;

(17)

226

haar vi indseet het, da maae vi vel tillige indsemmes, at der foregaaer en aandelig Udvikling i Menneskes Slægten, men klost bliver det, naar vi betænke os en saadan Udvikling uregtelig finder Sted i det Enkelte, at vi saaledes kan begribe det Samme som Hæderet begreb i Hædemærnes eller Trobie Christians Døge, og begribe Mere til, thi det beviser uregtelig baade aandelig Slægtstab og Udvikling, og finder en saadan Sted midt et enkelt Folk, da maae den finde Sted med alle deids aandelige Hæder, med den helse Menneske. Slægt hvortil det hører, thi deri bestaaer jo næret Slægtstabet, at der ere Del af eet aandeligt Hæde, stillede til Verhålling, og alesaa alle besiddede til en sammenstemmende Udvikling, der ender sig med Forening. Meget nemmere lod den samme Ting sig bevisse under den Forudsætning, at Mennesket er en Guds Skabning, og dees Liv i Verden den evige Sandhedens timelige Åabenbarelse, thi Gud kan ikke have Skabt eller opholde Menneske i Slægten for og til Intet, Sandheden kan ei aabenbare sig timelig uden ved en Udvikling, og i en bestemt Hensigt, som maas være dens Fortclarin; men saa visse disse Forudsætninger ere, og saa klart de end kan bevises, ses klare de dog ikke Historien, men drive os kun til den, og skal netop selv fortaleos i den.

227

Vi vende ba tilbage til hvad Historien unogelig beviser, at der gennem Tiden foregaar en aandelig Udvikling i Menneskes Slægten, og at den maas naae sin Hensigt folger af sig selv, om vi end stille endnu kunde begribe hvorledes, Noget vi veed var dulgt for de fremstørne Slægter, og dog git Udviklingen for sig, der størkeste Beviser for, at hvor Grunden til Menneskes Tilværelse ligger, der ligge og Kraften til at fremme Udviklingen. Man kunde alesaa givene opiske Spørgsmålet om Muligheden af almeengyldig Bidstab med den Forsoning til hvort Folk og hvor Enkelte: fræscher kun I at indprænte eder og folge Sandheden, da vil I eller Efterslægten upaaalværlig faae at se hvore ledes den fortaleos i Menneske-Livet, og føle I ikke at I udgjøre en aandelig Enhed med Forfædrene og Efterslægten, da fortale sig i det Mindste ikke i eder de sanke Begreber om Mennesket, og I have da kun at vogte eder for Lyslen til at sætte ders Enhedsled i Hælhedens Sted! Naat man imidlertid noiere betænker denné Afviisning, da turde man finde, at selv i den ligge nogen Oplysning om det Spørgsmål den skulde damppe, thi ligesom den aandelige Enhed midt i Skilsmissen og Afsætningen er Historiens Hemmelighed, saaledes er det klart,

(17*)

at findes der i Mennesket en Gøtelse for henns Hemmelighed, da kan der ogsaa udvikle sig et Begreb derom, da Begrebet kun er Gøtelsens Fortælling, og en saadan Gøtelse maae der nødvendig findes, noet hun Enhed er virkelig, thi da maa den jo virke paa Mennesket i hvem den udvikler sit Begreb, denne aandelige Virkning kalde vi rettelig Indtryk og Modtagelsen af Indtrykket er Gøtelse. At nu ogsaa denni Gøtelse er alle Mennesker naturlig, maae vi vel kalde uregelmæssigt, hvorevel Dybden, Kraften og Klarheden ere saare forskellige. Det er jo saa ledes vist, at vi alle have en naturlig Gøtelse af Enhed med vores Hørerude, og at vi derfor, om vi end selv ere barnsæt, kan have en meget levende Fortælling om Enhed med en tilkommende Slægt, ja vi virke intet Dicblik om, at et Menneske der lod i Midten af Liden, saae en Række af sine Fødre lige til dens Begyndelse, og af sine Born lige til dens Ende, jo baade kunde, og maaatte naar Hjertet var indenlig klarlig, folde sig i Anden virkelig forenede med dem alle. Vi indseer da ist at det her kommer opaa, om der gives Folk og Enkelte i dem, der med levende Gøtelse kan betragte alle de forrige Mennesker i Sandhed som sine Fødre, de Samtidige som Sødkende, og Efterkommerne som følles spede Born, thi hvor denne Enheds-Gøtelse findes,

her kan og vil den bestimelig forklare sig til et tydeligt Begreb, frembringe Slægter og Enkelte i dem, som maatte skydevis at begribe den historiske Udvikling i sin Almindelighed, i si Udspring af Enhed og sin Fremgang til Ecrening.

Men nu maae man vel spørge, hvorvidt denne Enheds i Medfolelse er mulig, spørge saa, uden derfor at here til den trængtræsige Hob, der kun havde Hjærtet om til de Gøteler der gennem Sanderne paanode sig; man maae vel spørge om ikke Skilsmissen i Menneske Slægten mellem de adskillige Gøtelsord med saa forskellig Aard som Sprug, riser en Skanke den menneskelige Gøtelse ei med al sin Kraft maegter at gennembryde, om end Indbildungens Kraften oversyver, og Tornuflen bandfører den? Saa maae vi spørge, og her, som overalt hvor Talen er om aandelig, uegenmættig, als mindelig Klarlighed, her slaaer Forstanden sille hos hver alvorlig Mand som ikke vil stuppe sig selv, men oplyses om de menneskelige Vilkaar som de ere i Sandhed, og som vi finde dem i os selv. Det varer sig Land eller Læg, Manden med det stærke eller mod det stiore Hoved, alle maaer de grandi at Klarlighed er Lovens Hylde, vi maae i vores Undersøgelser om Mennesket vende os hværehen vi vil, overalt opdage vi, at denne Klarlighed ens kan løse Gaaden.

og maae da være Menneskets Bekommelße, men føge vi den hos os selv uden Skromt, da savne vi ben, og finde vi den i Fortid eller Samtid, da selles vi til at mene det er kun dens blotte Skin, ej hermed sege Mange at berolige sig, uden at betrente, deels hvorlidet det kan hjælpe dem, om ogsaa alle Andre savnede hvad der ene ubgiver den sande Menneskelighed, deels hvor umulig det kunde skeet, som vi ved at være skeet, derom ikke den sande, dybe Kærlighed havde mangengang tort sig i Menneskes Hjertet, og indaandet Tilskerelsen et Liv og en Beskydning, som der ofte maahte Aarhundrede til at forode og forgælte. Jeg vil imidlertid her kun, som i Forbigaende, minde om det store Savn, par hvilket ei Stundskab eller Engle-Forsland nægter at høre, minde om at ligesom Kærligheden i sig selv er ubegribelig, saaledes er dens Uadvangelse og Ven i voet Hjerte det ogsaa, naar vi kun ikke indditte os at Egenkærlighed og sandelig Bloddyd er den sande, uegenytlige Kærlighed, og ei meget mindens arigste Fjender under Verdens Masse, endelig minde om min faste Overbevisning, at uden Christendom er Kærlighed umulig, og om den klare Sandhed, at hvem der til troer Jesus hin ugenomnyttige, hele Stængten omfattende Kærlighed, og øgter han dog for samme Vilkaar undergivens som

gi, maae, naar han harter haerd ved sin Bispede, troe paa Christus eller fortivile.

Dette maatte nødvendig erindres, om aldrig for Andet, saa bog for at minde om, at naar jeg talte om Folkesærds og Enkeltes Bekommedhed til sand aanselig Bedrifs, da forudsætter jeg Christendommen, uden hvilken de ere aldeles ubrigtige baade til at ville og fuldbringe noget i Aandsens Verden som kan gaae sin Prøve for Sandhed. Men, uagtet det nu er aldeles vist, at him almindelige, dybe Kærlighed er umulig uden Christendom, og mulig for hvert Christen, af hvad Folk han end er, thi hos Sandheden er ingen Personens Ansæelse, saa bliver det desfor ikke mindre vist, hvad Historien unorgeligt slosser, at Aands-Uligheden mellem Folkene ej heb Christendommen er blevet ophævet, hvilket ølle rede er en Folge af, at som de varre Folk til, saa blevde de Christne; men her maa dog ikke glemmes, at det var Skillerummet mellem Folkenes Hjertet Christendommen vilde nedbryde, ingenlunde. Adskilligheden i deres aandelige Vilkaar den vilde opbæve; til Læmmer paa et aandeligt Legeme vilde den gjøre alle Folket farb, men ingenlunde til een og samme Læm, alle Menneske's Aander vilde den forene i Kærligheds og Sandheds Land, alle Kunor og Kræfter vilde den

232

vælge og fornede og hellige til Sandheds Tjeneste; i det som varer evindelig, i Kjærlighed, vilde den give alle Menneske lige, men ingenlunde i dit Christenise som skal afferføres naar det fuldstændige Kommer, ingenlunde i andeligt Gaver, som udflydes efter Slægtenes Lær, efter de evige Grundlovs love for timelig Uvikling, Udfoldning og Opbygning, i ingen Henseende vilde Christendommen opgrave men opfyde Loren, Naar da Folkesfærd, som vilde sig Christine, kives om deres Gaver, Fortrin og Mangler; paastane færdetess Oppertighed, aftrætte hinanden deres Noss og vil være andeligt uafhængige, da ikke det kun fordi de ere ikke havde kældes til, da gaaer det med dem, som naar de enkelte Mand eller Slægtet i et Folk træsunde og krodse hinanden og vil alle være de Opperte, da gaaer det som overalt hvor Legemet opløses i Menneskets Krig; og under et saadant Folksfærd er det aabenbart, at intet kan seives i Verden, som kun har sin Nod i urgennytig, andeligt Kjærlighed og det han bog aabenbar al andeligt Sandhed, Naar saaledes elbvert Folk stræber efter Fortænnet i al menneskelig Kundskab, og anseer sine Mangler for en Skam det maa sege at afsløre, eller i det mindste saa godt som muligt at doige for sig selv og andre, da gaaer det som naar et Folk vil legems-

233

lig offobre sig, drive alle menneskelige Handlinger med Efterlyst for at kunne undvære, og, om muligt, i Alt overgaae alle andre, da gaaer det som naar en enkelt Mand vil utomme alle Videnskaber eller drive alle Handværker, Alt forskelles, intet suddkommes, lateligt Forsangeliethed, daarslig Storsaglighed og formasteligt Stoltethed drive vres Spil, og arbeide paa at forhindre al sand Uvikling og Videnskabelighed, som uden ventig og høring Verels Virklung, besteden Tilfredshed med sin bestikkede Deel, og flærsig Tillegnelse af Andreis Arbeide og Oppertighed er aldeles umulig. At nu især det attende Aarhundrede har gjort sig holdig i den Brode, selv at ville være og giøre Alt, derom tillas der Historien ei paa mindste Maade at virke, thi ligesom det prøvede paa at loscive sig fra de forrige Tider, saaledes ser man tydelig hos alle noget livslige Folkesfærd, hvad man før kun saa hos enkelte, en overveiende Lust til at loscive sig fra al andeligt Afhængighed, og saavel i andelige som i legemlige Ting at være sig selv nok, saaledes saas man i alle slige Folk den samme Lust kundgiore sig hos de Enkelte, og Frihed var, stundt i forstellig Berydning, det almændelige Løsen, misforstanet Egenværtie den almændelige Grundsering hos Folk som hos Enkelte. At nu Folgen heraf

ner var blevet alle Staters Oplysning og Folkenes
Færdom, det saas man, men at det tykkest aandes
lige Mørke og groveste Baeharie maatte blive lige
saas nødvendig en Folge, det skædte og det skædte
man vel end at doige for sig selv. Det er imidlertid
Menneskehedens høieste Kær at Faren aabnes
høres, og det er ganske vist den høis Tid at besinde
sig, hvis den skal undgaaes, thi var det end ligesaa
uførtigt, som det er vist for hvem der kender noget
til de menneskelige Billaar og Verdens Lov, om
Udbredelsen af den egennytige Tankemaade, Ver-
ten af den saakalte Freiheds-Folke's, og Fortfælts-
sen af hin aandelige Afsondring, om disse Ting
nødwendig igjen maas fremkalde, ja fremmæne en
ubvortes Oplysning og Færdom, hvorfaf vi kun
sæne de ørdeste Omrids i Napoleons Doge, saa blev
det dog ligevisst, at al sond Videnskabelighed maatte
snart uddø, og at man endnu i dette Aarhundrede,
istedenfor den almindelige Oplysning, hvorom man
dremde, vilde komme til at see det tykkest Dan-
kundigheds Mørke leire sig, ei aleine over Bonder
Hyster, men om Alter og Throne og de Eresteds
hversta Oplysning udbasunedes. Dog, Bes-
vist herfor lader sig kun fore i en egen Afsætning
om Videnskabeligheds Udsigter ved Begyndelsen af
det Nittende Aarhundrede, og jeg maatte her kun

berøre denne Sandhed for at minde om, at ligesaa
nødwendigt som det er, hvis man vil finde sand Vids-
kab, da at søge den i Historien, ligesaa nødvendigt
er det for hvært Folk, som vil fremme Menneskehets
sunde Udvilting og Oplysning, at få give den daars
lige og forsængelige Lyst til ene at giore Alt, eller
at være ypperst i Alt; at randsage sig selv opsigtig;
for at opdage, hvortil det er i Særlighed stiks
ket, og da at legge Haand paa Verket ydmøj-
og ufortroben, uden af Misundelse at livs og døas
ges med Andre om deres bestillede Deel, men glæde
sig over det aandelige Vidunder at Stænger og Fols-
kefærd kan i Hjærlighed tilegne sig hinanden og de
svundne Tiders Hærlighed. Havde kun Folkene
christelig Troe og dervid ret Gorstand paa deres enst
Bedste, Hjælterum til den majsstatische, salige Kos-
sele at holde Sandhedens grænselose, evige Nige
med al deres udfsiglig Hærlighed kan blive vore,
kan i Karlighed eies saavel af Bonden beg Plogen
som af Jordens den mogligste eller højordeste
Mand, at det er Daarlighed at kappes og kæmpe
om andet end hvad der vorer evindelig, og ens kan
give Dieblikkets Born levende, himmelise Kraftier
og Stæder, de timelige Syster virkelig Værd og Vor-
tydning: om uskønnet indelig, usørkrentlig Hærlig-
hed, havde kun Folkene Hjerte til at gribe og

beret. Forst til at begribe disse klare, mægtige Sandheder, da vilde og maatte de og sin hellige alle deres Evner til at udvikle og forklare dem i Gierning og Sandhed, og Dider er kommet, da Hindringerne for det store Werk kan bortrybdes, da et aandeligt Samfrem, en levende Vexel-Wirkning kan finde Sted, som i de forbigångne Tider var haabet umulig undtagen i de fromme Øster, hvilke vi dog, næst Gud, maatte takke for at de engang kan gaae i Udfyldelse. Ved Begyndt-Konsten banedes Veien til Kundskaberne Omvandrings i Europas Lande, og overalt, hvor Folken i Reformations Dage grebes af den himmelske Sandhed, der fandt og Widenkaberne talrige Skoler og Lærlinger, og dervedes, som det i Skolen vor See, uden selvaatig Forstis, kun under Christendoms Vinde. Saaledes fulde man kun føret fort, til Højskolens Dage kom af sig selv, til Lærlingerne havde samlet baade Aar og Forstand til med modent Øvre, læg at lære det Tag og den Gierning, hvortil de klarlig saae og af Erfaring vidste de vore bedst besvemme. Men, de Dage synes saa sure, man ledtes efterhaanden ved den langsomelige Skolegang og strænge Skole-Mester, og neppe fik man Duun paa Hogen, for man efterhaanden stjal sig bort og begyndte paa egen Haab en academisk

Bane uden andet Maal end at loscribe sig fra Skolens Drang og raabe sig selv. Var det stort alles vegne lige snart, da havde alt Haab om sand Videns-fabelighed været ude for de europæiske Folkesærd, der saa siensyntig varer bestikkede til at udvikle og fremme den, men til Menneskehedens Lykke var det Folkesærd, som langt seenhører end de andre forsode Skolen, ja hos dem alle fandtes der noks Hobe som ei umiddelbar havde besøgt eller forladt den gamle Latin-Skole, det første gjorde Udviklingen af den Forstand mulig, at al menneskelig Vidstab maae være historisk, og det andet nævner Haab om, at der hos alle Folkene vil findes negle, om end nobrændig flere og flere, Slagter, som opslade Diet for den haandgribelige Sandhed og Dreet for dens uoverbaelige Ros. Det er aabenbart, at ingen Indsigts er saa sikket til paanfang at neddæmpe videnkabelig Høfferdighed, Misundelse og Indstrekning til sig selv, og tillige at opfordre til den mest urettelige Virkemhed, den mest levende og renlige Vexel-Wirkning, her til, siger jeg, er ingen Indsigts saa sikket som den, at al sand Vidstab maae være historisk, samles stykkevis ved historisk Gramsfning, og sammenføies efterhaanden ved Historiens Aarb. Historien omfatter os alle med samtid vor hele Forstegts fra Dagenes Bes

gønbelse, og Esterstægt til deres Ende, det er en Vibstabs-Kilde som ei kan udommes saalænge nos gen tørster efter Sandhed, den aabner en Lovebane hvor der ei alene er Rum til Alle, men og en Præis til hver med den forunderlige Egenskab, at naar den vindes, da vindes alle de andre tillige virkeligt i Aanden. Hveret Folk som har været et i aandelig Forstand virkelig Folk, har og en Historie, ingen kan bedre end de selv bearbeide og forklare den, naar de vil hellige sig i Sandheden, og ei forklare hvad de ikke forstaae. Verdens-Kreniken, som bescriber Folkenes Værel-Virkning og Tidssrummernes Sammenhæng, er i Følge sin Natur en Almindig som ingen med mindste Skin af Ret kan anmaaße, men Alle med Goie tillegne sig, og da den indlemmer alle Folkesorbs Historie i sig og stærnes til et fælles Maal, seer man let at ethvert Fremstrid i den til Guldstrandighed og Guldskommenhed er nødvendig Frugten af fælles Arbeide, og er fælles Vinding, hvor det saa end fuldfors. Døgfaa maae for den historiske Betragtning af ungtig Riv om Folkenes og Videnskabernes Fortraetighed bortfalde, thi alle høre de til Historien, den kan hverken forstaaes eller fuldendes uden Videnskab med dem, hvad de hidtil have virket maa Histriens lære, hvad de kan vorde og virke maa

Gremtiden vise, hvad Gode og hvad Onbt der er stæt ved Folk og ved Kunbstab, tilhører dem der tilse egne sig det, et dem uebkommede som faa ikke gætte sig det, om det saa end øvedes af deres kodelige Stægt, thi Aanden vidner at Sandhed er aandelig; al videnstabelig Bild havde sig Værd og Vetydning, thi hvad her arbeides ordig i Histriens Dieneste, het arbeides oenkonlig til hele Menneskeshedens Gabn, og de enkelte Vibenskaber faaer overslobig Gestaltung for det Hielheds Skin de miste, ved at indtræde i en levende Forbindelse og Værel-Virkning med det hele forsløbende Menneskeliv. Ikke længer skal Sprog-Grænsningen kunne anses for tor og uregulbar, thi man hører i Tonges maalene levende Roser fra de oldgamle Dage, taalende, uforvanselige Mindesmæcker om de forrige Slægters Land og Idret, thi selv deres Forvanskning er et fondant. Mathematiken og Physiken skal ikke vove at bestige en Dronningstol-Historien nægtter dem at Afdømt til, men de skal og derfor undgaae den Mistanke og Harme Historien lader tilbage paa deres daartige og hoffærdige Dyrkere; i Historiens Ledebaand skal de naar det Maal og den Dybde de ere fiklede til, uben at forvirre sig i Skyerne, eller fordybe sig i Afgrunden. Poesien skal ikke længere indbilde sig at den kan oversyge,

maae overse eller løselig oversætte Historien, som haade har dens holste Hugt og dens Vinger i Gieme me, den Fal af Historien lære at fortælle sig selv, som Nosten deles af den hele Histories og dels af de enkelte Tiders og Slægters Aand, den Fal lære at kende sit unverdianige Forhold til Sandheden, og i dens Ejendomme opvække det Hensynne og tanken de i Tiderne omsprudle Etat til et aandeligt Willde af Historiens Gang og til et Forbillede på dens Fortæring, den Fal træde i venlig Page med al sand Kundstab og Vidstab, oplive dem med sin Aande, og til Giengjeld annamme hellige Gjedje, God for de stakkede Vinger, klare Spele til Hjelpe for de dummede Dine. Philosophien Fal ikke tilbedes som en Asgub, der mod tomme Hænder kan i ledige Timer berig sine Øjne, og lade Verdnar af intet, men den Fal da ei heller frystges eller handes ihøjes, men agtes og elskes som Historiens Indsigts og Kjendelse i sin egen Sag, som Historiens Philosophie og Philosophiens Historie, som en fælde ufuldstændig men vorende, ufuldkommen men forte sat Erkienelse af Mennesket som det er i Sandhed og udvikles i Tiden. Nabenbarer Theologie Fal ingen afslutte den Raag Historien hjemler, og en anden kan den, hvor Historien raader, albrig nære, saalidt som den sande Theologie kan altraas nogst

anden, da Menskelets historiske Udvilting ret egentlig maae være dens Hensigt og Maal, den er ikke længere en stræng Tugtemester, men en vis Raabsgiver, der slutter sin Jordom og sine Formaninger med de Ord: I have nu saael Forstands oplyste Mine til at kende Skildmiffen mellem Gode og onde, mellem Sandhed og Logn, I ses nu, at jeg herog eder ikke, da jeg lovebe at lebe eder til Wiessdom, naar I vilde følge mig blindt saalange eders Fernuft var aandeligt blind, menne I nu at kunne undvære min Viselning, og mine Forhættelser om Kraft fra det Høje, nu son prover det! Maale som I Fal naae, og Betingelserne under hvilke det ene kan ske, dem kende I, dem kan I ikke mere, uden forsættlig at tilkunne Dine, tage af Sigte, mig veed I at I kan ikke domme, for I har dog grebet og forklaret mig historisk, og sørner nu som I vil havne!

Man ser fremdeles kritelig hvor klart et Lys der ved den historiske Betragtning opgaar over den gjenstige Afhængighed mellem hen ringeste, flittige Samler og den risteste Fortolker, mellem Læsning, Tankning og Erfaring, hvilken Betydning de daglige Syster maae vindt i de Jordes, og Videnskabs- lighed i de Loges Dine, i Videnskabs-Manden fest

(18)

den kægs ej blot sit Dje men en Arvsamler for sine Born, i menig Manh ser den Kæde Fædrene til Viisdoms Krænger og Forfremmere; i al nyttig Hantering opdages efterhaanden aandelige Spor, som kæste Es på Dels af Historien, der ellers maaet steds blive dunkle, og meddele al lovlig Handtering en Hæder og et Krav paa Opmærksomhed, der intet lemmer den i Landens middelbare Virkelighed, gior den til Kunst.

Dog, det nyter vel ikke at udmaale et Billede, bet, unglet det vinkec med den Glands, som u Sandheds Farve, Blanding aldeles egen, dog kan der et Øjne naar det frat inderlig glæde og epiph, som Gaa vel bekommme sig til at bringe, thi Sand hed raaber gienem Billebet: giv mig dit Hjerte! erkend din egen Ubetrydelighed ej blot mod ham du ej magter at begribe, men selv imod den hele Slægt hvoraf du kun er et enkelt snart usynligt Led, vel sikkert til en vidunderlig, evindelig Forbindelse men den hele Kæde, detsom du lader dig gennemtrænge og beherfe af Historiens, Kærligheds og Sandheds Land, men naar du vil være selvstændig, kun en almægtig, dodelig Orm i Peer, som Historiens Land om et Djeblik knuse, og naarst til Maal, over Stovet og Ormen af dig og Millions em du, ligesaa nemt som igennem og ved dem.

Det er ei en Tale som smigret for Hormod eller indbyder til Bejlyst, og derfor vende sig mange fra Historiens alvorlige Aslyn og kaste sig i Hiedukkets Skojsavn, for der at sove eller drømme ester Hjertsens Lyst.

Men, Danmark! vilde end alle andre Folkesaerd ringeagte Historiens Tale og trods dens Vidstab, dit Folk kan det dog ikke uden stor at forgaae, har kun sit Liv i sod, reemodig Amindelse af det Forbigangne, manee see Oplosning og Trældom for sin Dine, dersom det ikke tilegner sig Fædrenes Kraft og Viisdom i Kærlighed, er fremfor alle Folk skillet til den historiske Idraet, til et levende Samfund i Landen mod de henvorne Slægter, til en vistlig Erkendelse af Andres Fortrix og Uppelighed, egen Ringhed og Usmagt. Vaagter, vaagner, Danmarks regte Sonner, som han end paas sin Alderdom holder til Hogen og minder om Gætkenes! vaagner og orkeider flittelig, hvor ester Enne og Kærlighed, saa andre Folkesaerd maae see hvad Historien er og formaaer, og maase opevilles til ogsaa at sage deres aandelige Odel og Vidstab paa det eneste Sted den kan voere at finde, i det aandelige Menneskes Aabenbaring, i Historien!

(18 °)

